

הלכות תפלין סימן לד

ויקראו עליהם ויהיו עליהם בשעת קריאת שמע ותפלה, (יד) ואחר התפלה יניחם של רבנו תם בלא ברכה ויקרא בהם (טו) שמע והיה אם שמע: ג' ולא יעשה (טז) בן אלא מי שמחזק ומפרסם (יז) [1] (יח) בפתילות: ד' (יח) *לא יניח *שני הזוגות (י) [1] (יט) בכיס אחד, שהאחד מהם (כ) *הוא חל ואסור להניחו

ו שם ז טור בשם אביר ורבנו רי"מ וארומות חיים בשם הר"י מקורביל

באר היטב

בבת אחת כגון שיש לו מכה או שמתבל בפני הכריות, מ"א. ועין דרכי יעקב חלק א"ח סימן ב ובספר בני-תנא: (1) **בפתילות**. נשאלתי על איש אחר שהיה נוהג להניח תפלין של ר"ת לאחר התפלה בפרהסיא בפני הקהל אי מחזי כהנהא, פסק בתשובת מהר"ש הלוי דמחזי כהנהא וצריך שיכבש מנהגו, וכ"כ בתשובת שבות-יעקב ח"ב סימן מד שאפילו אם מקצת עושים יש בו משום יראה; ואם מניחם בפני אדם גדול שאין נוהג להניחם כי אם בקרב ביתו, ודאי מחזי כהנהא ע"ש: (1) **בכיס אחד**. אסור להסליף הכיסים וכ"ש הכתובים והרצועות

שערי תשובה

[1] **בפתילות**. עבה"ט. ובכרייתו יוסף כתב שבמקומותינו רב תופסי התורה ומקצת בעלי-במים מניחים ד"ת ג'סן ולא מחזי כהנהא. אבל של שמושא רבא אין להניח רק המחזק בפתילות, ועין במח"ב שיש מי שקתב דבקשי המירום; ואמנם מהר"ח"ו בשערי-קדושה כתב בכלל המצות לעשות תפלין משמושא רבא, ומ"מ כתבו בשם הרמ"ז שאין להניח רק במנהגו, וכן נהג הרמ"ז להניח תפלין אלו של אצבעים כ"ו ובתשובת קריאת שמירת, כ"כ מהר"ר יעקב באסאן בתשובותיו הנקראים להחמיר-ותנה עין שם, ועין במח"ב בשם מהר"ר לרד"י ד' דאם אין לו של רש"י רק של ר"ת ולקבש גם שחרית בלא ברכה ובמנהג אפ"י ישנו לו של רש"י לא יניח אלא של ר"ת על דרך האמת ולא יקרא; וכתב במח"ב בשם אור-צדיקים: קבלתי ממורי ז"ל שלא להניח תפלין בע"ש פי כבד נמוצץ קדושת שבת, עכ"ל. וכ"כ בסוף שומר-אמונים בתשובתו ס' ז, ומהו מבאר של תפלין ד"ר"ת קאמר ש"גכ"י אין להניחם במנהג ע"ש, ועין להלכה סימן לו. ובכתב בר"י: מי שנוהג לבלש תפלין במנהג והחשיב ידו אל הכיס ונזדמנו לו תפלין דרש"י, לפי מש"ל סימן כה יכול להחזירן לכיס ולקבש של ר"ת כמנהגו ואין בזה משום מצביון כ"ו: [1] **בכיס אחד**. עבה"ט. ובמח"ב כתב בשם יצ"ע

משנה ברורה

ועין בבאור הלכה שהוכחנו דמאד צריך להזהר שלא יכונן בהנחתם רק משום ספקא ולא בסתמא לשם מצוה: (יד) **ואחר התפלה**. הינו פדין המבאר לעיל בסימן כה סעיף יג, ולא כאלו החולצין תפלין דרש"י ומניחין דרבנו תם מתקף לאחר קדושה של שמונה-עשרה. ובאמת מלבד שעושים שלא פדין המבאר לעיל בסימן כה סעיף יג¹⁸, גם צריך לכוון בהפלת י"ח להש"ץ, לא לעסק בדרך אחר¹⁹ [פמ"ג]: (טו) **שמע והיה אם שמע**. אבל אין צריך פרשת ציצית, כי חששא דשמא העיד עדות שקר (יט) כבר תקן בשמי פ'שית²⁰. ועין בפרי"מגדים דמשמע מנה דכן יש לנהג המניח תפלין דרבנו תם, שייחננו רק לאחר ששלק דרש"י. ופשוט דמי שילובש כל היום תפלין שג'כונן יותר שילבש תפלין דרש"י: **ג' (טז) בן**. הינו אפילו אם ירצה להניחם רק אחר התפלה²². וכתב הבאר היטב באיש אחד שהיה נוהג להניח תפלין דרבנו תם לאחר התפלה בפרהסיא בפני הקהל אי מחזי כהנהא²³, פסק בתשובת מהר"ש הלוי דמחזי כהנהא וצריך שיכבש מנהגו, וכן כתב בתשובת שבות-יעקב ח"ב סימן מד שאפילו אם מקצת עושים יש בו משום יראה²⁴. ואם מניחם בפני אדם גדול שאין נוהג להניחם כי אם בקרב ביתו, ודאי מחזי כהנהא. עין שם: (יז) **בפתילות**. שפיון שהעולם נוהגין כרש"י, נראה כהנהא מי שחושש להחמיר על עצמו בזה, אם אינו מחזק שמחמיר על עצמו גם-כן בשאר דברים: **ד' (יח) לא יניח**. ומירי שהזמן הפיס תחלה רק לדעת אחד מהם, (כ) אבל אם נעשה מתחלה להניח בו שניהם שרי²⁵: (יט) **בכיס אחד**. של תפלין, כדמסיים, אבל בתיק הטלית מתיר להניח שניהם אפילו הם בלא תיק, דהרי התיק מיוחד גם לדבר חל שהוא הטלית: (כ) **הוא**

באור הלכה

על-ידו גופא גופא הלאו דכל תוס'ף, והכי מבח פשטא דסוגיא שם להמצינ בו. ובמה שפרש הגר"א המיקרא דרבי יודא דארי' אפלו בקשו ולא בחבור משל ניחא מאד מה דקאמר "כל בית החיצון שאינו רואה" ולא קאמר "כל בית הרביעי", אלא דאפתי חיצון הוא: * **יניח של רבנו תם**. נראה לי דגם בזה צריך לזהר לכוון שאינו עושה פן רק משום ספקא, ובהו לכלי עלמא לא עבר על כל תוס'ף וכל תגרע, דאם יכונן תתם בזה לקיים מצוה עשה ותפלין, הגם דאין בזה משום כל תוס'ף, דהאי לתורה קאי וכ"ו, על-כ"ל-פינים שקאם באמת הדין כרש"י ותפלין אלו פסולים דהתליף פ'רשיתיה, וכמו שכתב הרא"ש והטור, ונקמצא דעובר בזה על כל תגרע, דהלא מבאר בסמ"ג ל"ח שס"ה דהעושה ג' טוטפות בתפלין עובר על כל תגרע, והכי נמי דתתה, דהלא אין לו רק שתי פרשיות שקבועין במקומן. ואין לחלק דהתם על-כ"ל-פינים ג' כשרין הן ויש על זה רק שם מגרע, מה שאין בן פאן על-ידי שקבועין קצת פרשיות בהקצצה שלא במקומן נאמר דהקצצה נאמר מקרי קצצה פסולה ואין עליה פקדון. זה אינו דהלא שם בנדאי אין על הקצצה שם תפלין כלל, והלא קאמא לן דארבע טוטפות מעכבין זה את זה ואפלו הכי נקלל זה בלאו דלא תגרע. ולהפך אין לחלק, דשם גרע מעקר התפלין מה שאין בן פאן, דזה אינו אחד, דכיון שלא הניחה במקומה היו ג'סן כמו שחפ"ה, ועוד, דמי גרע זה מדמים שהניח במקומו אחד התפלין דצריך מן שמים שהן ארבע, דאמרינן בערוכין דף כ" ע"א ובראש-השנה כו דעובר על כל תגרע, אף דקאמא לן בכתיבם בקרב כ"ש דבדיעבד כפר, על-כ"ל-פינים הלא גרע להכתילה במנות השם והגיה וזה הוא תוכחת מגלה להאדם הרוצה להתרשל ממצוה עשה לפעמים במצות דברך שהוא רק להתחלה, ג'ליתומך בזה דהוא לעמכא אף דבדיעבד; ועוד, דהלא כתב הרמב"ם בספר המצות שולו דלאו זה הוא בין אם מגרע מהכתוב בתורה ובין אם הוא מגרע מהמקבל בעל-פה, והכי נמי פיון דמקבל לנו בעל-פה שסדר הנחתם הוא פה, והוא משנה, בנדאי הוא מגרע בזה, אם לא שכתב כמו שכתב השע"ת-זקנו בשם המקבלים אפילו ואלו כשרים הם, אבל אנו רואין שהשטר-הצ'צ'ר צריך וכל הפוסקים לא קבלו דבר זה להלכה, ויודע דכל היכא שהפוסקים חולקים עם המקבלים הדין הפוסקים,

וכן הוכיח הגאון ר' ברוך פ'רענקיל בהגהותיו מן הגמרא; ועוד, שינא-שמים המניח תפלין דרבנו תם הוא רוצה לצאת ידי כל הדעות, ולא שעל-ידי-הו: יפל בתשש ספקא דאורייתא. על-כן נהכון לעשות כמו שכתבנו, שיכונן כפרוש שאינו מניח רק משום ספקא. ואפילו סתמא לא מהני בזה, דהא קאמא לן בראש-השנה כו ע"ב לעבר בזמנו לא בעי בונה, ואף ארי' הענין לענין כל תוס'ף, פשוט דהוא הדין לענין כל תגרע, ועין ב"טו בסוף סימן תרנא. ואין לאמר דקאן מקרי שלא בזמנו משום דברך ינא בתפלין דרש"י, והוא דומה ללובל דפסק שם על היום דאינו עובר על כל תגרע אחר-כך אם נוטל ג' מינים אם לא שיקבון פם כפרוש לשם מצוה, דשאני הנם דמדאגבבה נפק מה, כה שאין בן בתפלין דעצם זמן היום כל היום והוא מקבך עליהן בכל פעם שמיניחן, ולא גרע על-כ"ל-פינים מבכור דמטיק שם בראש-השנה דמקרי כל היום זמנו, או בכרפת כהנים אלו מתרמי לה צבורא אחרניא, אף דבדקת יש לחלק, מכל מקום הדרך היתיר נכון הוא כמו שכתבתי, ובפרט דיש דעות בפוסקים דסבקי דחייב תפלין מן התורה הוא להיותן עליו כל היום, עין בספר ישעיות-יעקב, בנדאי מקרי כל היום זמנו²¹. וכתבתי זה לאופקי משה שראיתי לאחד שכתב הפך זה ולא עני בזה כל הערך. ויש עוד הרבה דברים שפצאתי אחר-כך בפתיחה להפריי-מגדים בענינין דכל תוס'ף, ואין פאן מקום להעתיקם: **לא יניח**. עין במשנה ברורה, והוא מהמגן-אברהם. ועין לקמן בסימן מב סעיף ג דכל דיניהם שפך לכהן. ונראה דאפילו אם עשית הפיס הנה על דעת אחד, אם קרם שניהם בפעם האחד עקר כפרוש הזמנו הראשונה דמהני, ואין זה כלל לא אחי דבור ומכבט מעשה, דהעשיה זו לא נחשב רק הזמנה בעלמא²⁶. עין סג'נד'רין מת, ואין פאן מקום להאריך: * **שתי הזוגות**. ומירי שהנוג שנתנהש לו הכיס מתחלה הוא כלי תיק, ואפילו אם הוא בתיק ופסעמים בדרך צדאי הם מנחין בו כלי תיק, נחמדע על-ידי זה, וכדאייתא מגלה כו ע"ב בגמרא מריש הנה אמינא וכ"ו עין שם; אבל אם הוא בתיק תמיד, הרי הכיס אין נעשה על-ידי כי אם תשמיש דתשמיש גלית בו קדושה. ולכאורה יראה דנוקא אם התיק מוכסה גם המעברתא והתחורה, דגם הם מקבל גוף הקדושה²⁷, דלא חשיב במקלה דהו כו לתשמישי קדושה בתפלין רק התיק והרצועה, וגם משבת כ"ח ע"ב והא אמר אביי ש"ין של תפלין וכ"ו, ועין אחר-כך מצאיתו ענין זה במדרכי בהלכות תפלין: * **הוא חל**. עין במשנה ברורה, והעתיקתי כל זה מבאר היטב בשם תשובת דרכי-יעקב. וצריך עיון קצת לדניא כמה שכתב דאם לא הניח וכ"ו דיכול להסליפם, דפשוט

שער הציון

(ט) פריי-מגדים: (כ) מגן-אברהם:

הלכות תפילין סימן לד

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק יד]

ובקצת מלבד שעושים שלא כדיון המבאר לעיל בסימן כה סעיף יג¹⁸, גם צריך לכוון בתפילת י"ח להש"ץ, לא לעסק בדרך אחר¹⁹.

18 דהיינו, שכיון שהתפילין של רש"י הן העיקר, אין לחלצן קודם אמירת 'זבא לציון'.

19 אמנם, לענין חליצת תפילין בחול המועד, כתב לעיל (סי' לא ס"ק ז) שנהגו כמה אנשים לחלוץ אותן בחזרת הש"ץ לאחר קדושה, וראה מה שכתבנו שם. ונפקא מינה בין הטעמים, שלטעם הראשון אין להניחן אף קודם שהתחיל הש"ץ לחזור התפילה, שהרי צריך שיהיו עליו באמירת 'זבא לציון', ואילו לטעם השני מותר.

וטעם נוסף שלא להניחן בחזרת הש"ץ, כתב הדעת תורה (למהרש"ם סי' כה ס"ג), שאין לגרום הפסק לכתחילה בין תפילין של יד לתפילין של ראש על ידי עניית אמן אף בתפילין דרבינו תם, ואם יניחן בחזרת הש"ץ יפסיק ביניהן בעניית אמן.

ומי שידע שאם לא יניחן בחזרת הש"ץ לא יניחן כלל באותו יום, כתב בשו"ת שבת הלוי (ח"ח סי' רנח אות ב) שאי אפשר למחות בו מלהניחן בחזרת הש"ץ.

[משנ"ב ס"ק יט]

אבל אין צריך פרשת ציצית, כי הששא דשמא העיד עדות שקר כבר תקן בשתי פרשיות²⁰.

20 והנהגים לקרוא את ארבעת הפרשיות אחר הנחת תפילין, כתב לעיל (סי' כה ס"ק טז) שגם אחר הנחת תפילין דר"ת מנהג יפה לעשות כן.

[ביה"ל ד"ה יניח]

עין ספסר ישועות יצקב, בודאי מקרי כל היום זמנא²¹.

21 שם כתב בשם הבלוש (סי' לו ס"ב) שמן התורה מצותן כל היום, וראה בביה"ל שם (ד"ה מצותן) שהביא את דעות הפוסקים בענין זה.

[משנ"ב ס"ק טז]

הינו אפלו אם ירצה להניחם רק אחר התפילה²².

22 שהרי מה שכתב השו"ע שאין לעשות כן אלא מי שמוחזק ומפורסם בחסידות, מבואר בשו"ת מהרי"ל (סי' קלו) שהוא משום שנראה הדבר כיוהרא שמוחזק על עצמו במה שאין אחרים נהגים כן, ומטעם זה גם לאחר התפילה אין להניחן.

[משנ"ב שם]

וקתב הבאר היטב כאיש אהד שהיה נוהג להניח תפילין דרבננו תם

לאחר התפילה בפרהסיא בפני הקהל אי מחזי פיקרא²³.

23 משמע כשאינו בפני אחרים אין חשש יוהרא, וכמו שכתב לעיל (סי' יא ס"ק ט) בשם הבי"ח, שדבר שאינו נראה לכל אין בו חשש יוהרא.

[משנ"ב שם]

שאפלו אם מקצת עושים יש בו משום יקר²⁴.

24 ובזמנינו שרבים נוהגים להניחן, כתב הערוך השלחן (ס"ה) שאין זוהי יוהרא, והמניח תבא עליו ברכה, וכן מבואר בשערי תשובה (ס"ק ו) בשם הברכי יוסף (ס"ק ב) ובמקדש מעט (ס"ק י), וכן כתב בשו"ת מנחת יצחק (ח"ו סי' ז) [וראה שו"ת בית שערים או"ח סוף סי' ל].

ובשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ד סי' ט) כתב, שכאשר היו חששות בתפילין של ר"ת ולא היה ברור שהן בכשרותן והידורן, לא הניחן.

ודעת הגר"א (כתר ראש אותיות יג-יד, אור חדש המובא בהלכות הגר"א ומנהגיו אות לג) שאין צריך להניח תפילין של ר"ת, שהרי נפסק להלכה כדעת רש"י [כמובא לעיל ס"ק ד בשמו], ואם נחוש לשיטת ר"ת יש עוד שיטות רבות ששייך לחשוש להם, ואם כן יניח כל אחד תפילין מרובות. וכן נהג החזו"א (דינים והנהגות פ"ג אות טו) שלא להניח תפילין של ר"ת. ומ"מ דעת הגר"ח קניבסקי (מאיר עוז תפילין עמ' תפא) בשם החפץ חיים והגרי"י קניבסקי, שראוי לאדם שיניח תפילין של ר"ת על כל פנים פעם אחת במשך חייו.

[משנ"ב ס"ק יח]

אבל אם נעשה מתחלה להניח בו שניהם שרי²⁵.

25 וכמו שכתב הרמ"א לקמן (סי' מב ס"ג), שאם התנה עליו מתחילה, בכל ענין מותר.

[ביה"ל ד"ה לא יניח]

דהעשה זו לא נחשב רק הזמנה בעלמא²⁶.

26 ולגבי הזמנת כ"ס לתפילין כשנטלו ואמר 'זה יהיה לתפילין', כתב בביה"ל לקמן (סי' מב ס"ג ד"ה סודר) שנחשב כמו מעשה.

[ביה"ל ד"ה שתי הזוגות]

ולקאונה נראה דווקא אם התיק מקפה גם המעברתא והתתונא, דגם הם מקלל גוף הקדושה²⁷.

27 אמנם לענין הורדת התפילין מקדושה לחול, כתב לקמן (סי' מב ס"ב ד"ה משל ראש) שיש להחמיר לכתחילה כמו שכתב הבי"ח בשיטת רש"י, שאף מקום הקשר והיידור הוא הקדושה עצמה.

הַלְבוּת תְּפִלִּין סִימָן לַד לַה לֹו

ביאורים ומוספים

סימן לה דין מנין השיטין

[משנ"ב ס"ק כ]

ואם לא הניחם אדם מעולם עליו לשם מצות תפלין, יוכל להקליפם²⁸.

[משנ"ב ס"ק ב]
וסופרים כהיום אין מדקדקין בתחלת ראשי השורות ומשנים פֿאַשֿר יִדְמֵן לְהֵם¹.

1) ומ"מ כתב הקסת הסופר (סי' כ ס"ב), שיש להיזהר מאד לעשות את השורות שוות שלא תהיה אחת נכנסת ואחת יוצאת, ואפילו אות אחת לא תצא מהשיטה, מושם "זה אלי ואנוהו", וכמו שכתב המשנ"ב לעיל (סי' לב ס"ק קמו).

[משנ"ב שם]

לא ימשך אותיות או יקצר הרבה כדי לכנון ראשי השיטות, כי אין נוי לתפלין, אָבֵל מַעַט רְשָׁאִי².

2) וכתב הקסת הסופר (סי' יד לשכת הסופר ס"ק ד), שצריך לדקדק שלא תשתנה צורת האות בכך. ובמשנ"ב לעיל (סי' לב ס"ק קנג) התבאר, שיכול למשוך את האותיות בי"ת דל"ת רי"ש וכדו', כדי שיהיו השיטין שוות.

[משנ"ב ס"ק ג]

בין בשל"ד ובין בשל"ראש³.

3) וכמו שהוכיח הרא"ש (הלכות תפלין קכד, א מדפי הרא"ש) ממה שאמרו בגמרא (מנחות לד, ב) שמי שאין לו תפלין של יד ויש לו שתי תפלין של ראש, מחפה עור על אחת מהן ומניחה על ידו, הרי שאין מנין השיטין מעכב.

[משנ"ב שם]

וְיֵשׁ מְהָרָאשׁוּנִים שֶׁמְחַמְרִין בְּזֶה אֶפְלוּ בְּדִיעֲבָד⁴.

4) וכמבואר בשו"ע לקמן (סי' לו ס"ג) ובמשנ"ב שם (ס"ק טו).

[משנ"ב שם]

דְּפָרְשִׁיטוֹת כְּאֵלוֹ מְצוּי מְאֹד דְּכוֹתְבֵיהֶן הֵם עֲדִין נְעָרִים⁵.

5) וראה עוד מה שכתב בזה לעיל סי' לב ס"ק קג.

סימן לו דקדוק בתיבתן

[משנ"ב שם]

בחל"המועד אין להניח של רבנו תם³¹.

[משנ"ב ס"ק א]
והוא הדין אם נשתנה האות מצורתה אחר הכתיבה על ידי נקב¹.

1) וכגון שנעשה הנקב באמצע ירך האות ה"א, ולא נשאר בה שיעור ה"א עד הנקב, וכדלעיל (סי' לב ס"ק מג).

28) והטעם מבואר בשו"ע לקמן (סי' מב ס"א), שכל זמן שלא הניח, אינו חשוב אלא הזמנה בעלמא, וקיימא לן כרבא בסנהדרין (מוז, ב) שהזמנה לאו מילתא היא. אמנם לשנותו לדרב חול, כתב לעיל (סי' לב ס"ק כו) שאסור, כיון שהזמנה לגוף הקדושה היא הזמנה לענין שאסור להשתמש בחפץ שימוש חול, כמבואר ברמ"א לקמן (סי' מב ס"ג). [וראה ביה"ל ד"ה הוא חל.]

ומי שהונוח לו בתפיליו פרשיות של ר"ת במקום של רש"י, כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ד סי' ד) שמותר לו להוציאן ולהשתמש בבתים לפרשיות של רש"י, כיון שההשתמשות בהן כתפילין של ר"ת היתה בטעות, ובודאי לא היה רוצה בכך, ועוד יש לצרף את דעת הסוברים שמותר לשנות מר"ת לרש"י.

[משנ"ב שם]

ואפלו אם התנה עליון מעקרא להקליפן כשירצה, לא מהני דמקדש להל לא מהני תנאי²⁹.

29) וכמו שביאר בביה"ל לקמן (סי' מב ס"ב ד"ה משל ראש), שבקדושה עצמה לא מועיל תנאי להשתמש בה לצורך חול, ומאחר שספק לנו אם הלכה כרש"י או כר"ת, ועל כרחך אחד מהם חול, אין התנאי מועיל.

[משנ"ב שם]

ואף-על-פי-כן לכתחלה יזהר שלא יבוא לקדש³⁰.

30) וכמו שכתב בביה"ל לעיל (סי' כה ס"א ד"ה שלא יפגע), שאף אם מונחות התפלין בכיסן, שייך בזה 'אין מעבירין על המצוות'.

[משנ"ב שם]

בחל"המועד אין להניח של רבנו תם³¹.

31) ובטעם הדבר כתב הפמ"ג (סי' לא משב"ז ס"ק ב), משום שהוזהר החמיר מאד שלא להניח תפלין בחול המועד, ואף על פי שאנו מניחים, מ"מ די במה שמניחים תפלין של רש"י. ועוד, שהרי זה ספק ספיקא, שמא הלכה כרש"י, ואף אם הלכה כר"ת, מ"מ שמא אין צריך להניח תפלין בחול המועד כלל.

הלכות תפלין סימן לד לה לו

בכיס תפלין, אלא יעשה שני כיסין וסימן לכל כיס, שלא יתן של זה בזה :

לה דין מננן השיטין, ובו סעיף אחר :

א (א) נהגו (ב) במננן השיטין לכתב בשל יד שבקעה שיטין בכל פרשה ובשל ראש ארבעה שיטין, (ג) ואם שנה, לא פסל :

לו דקדוק פתיבתן, ובו ג' סעיפים :

א "צריך לדקדק (א) בכתיבת האותיות, שלא תשפתה (ב) [ב] צורת שום אחת מהן ולא תדמה

א הרא"ש בספר תקון תפלין ובספר התקופה

א הרא"ש בהלכות ספר תורה ובספר אחרות חיים בשם תשובת הרשב"א

שערי תשובה

אמת שהאריך בכאר שיכול לעשות רצונות ותפלין של רש"י ולהתנות שלכשיצדע ויכל להסירם משם ולהותם בתפלין של רבנו תם וכן להפך ע"ש, דלא נדרכי נגם, ומשמע מזה דווקא ברצונות אכל בפרשיות ובכתיב לא מהני וכוברי"ה הביא מנרדב"ו בתשובה כתי"י שקטב שהורה שרצונות משל ר"ת תפלין דרש"י, ונראה לו פתולמו שלא יפה הורה ולכן חזר. ועין נראה שיש זלוול בזה לגאונים הסוברים שהתפלין כשרים כו', וכתב דמכ"ש לפי מ"ש חכמי האמת שתפלין דר"ת בחינה עליונה מרש"י ודאי אסור שמוריד מקדשותו, ולפי זה יש נהיגין להניח שני ראשי רש"י ורבנו תם בכיס אחר ושני ידות בכיס אחר וסתוריהו קדושים, ולא כמ"ש מרן שהאחד חל ע"ש. ונראה דקאי אאותו שנתנה להניח שני זוגות בפנים אחר ביחד וכ"כ בסימן מב השעם דהו"ל כהנהגה וכו', דהרי הני תרי לוכשים תריו יחד זה אצל זה, והמקבלים קהבו דאלו נאלו דא"ח כו' ע"ש, ומ"מ נראה דגם הם אין להם לעשות כן דלא לימי לאתלופי וללפש מה למעלה למטה. ועין בעטרת-זקנים שאין לעשות סימנים של אותיות בגופן של תפלין להכיר בין של רש"י לשל ר"ת ז"ל. ועין בבלבש ובט"ו א"ת צורת. עבה"ט. וכתב הבר"י בשם מהר"ם פ"ן תכ"ב בעל ג"פ בתשובותיו כ"י,

באור הלכה

דמקורו מלקמן בסימן מב בחדתי דיכול לשנותם, והלא לפי המבאר בשם באחרונים אין סתור רק להוריד מחמורה לקלה אבל לא לחל. והזמנה לגוף הקדשה מלתא הוא, וכתב הלא המחבר הנה בעצמו סבירא לה לקמן דזה הוא בכלל הורדה לחל. גם מה שקטב אחר-כך: ואפילו אם נתנה להניח שני זוגות בפנים אחר ביחד וכ"כ בסימן תשובה דמסיק דברצונות מהני תנאי, והוא פשוט, דהם רק תשמישי קדשה, ומהני תנאי בזה להורידן לחל, וכדלקמן בסימן מב סעיף ג. ואפילו בכתיב ופרשיות לעני"ד יש לעין בזה, דהלא בקלף שנתעבר לשם פרשיות, והוא הזמנה לגוף הקדשה ואסור להורידו לחל, הוכחתי לקמן בסימן מב דיכול לכתב עליו שאר דבריי-תורה משום דיש בזה על-ידי-צדע על-כ"ל פנים קצת קדשה, והכי נמי בענייננו, הלא גם עתה אף דאין על הפרשיות קדשת תפלין על-כ"ל פנים קדשה יש בהן, והכי נמי הכתיב הם תשמישי לקדשה, ואם-כן להני תנאי. ואין התשובה כד"ל לעין פה. ואפשר דיש להקל על-ידי תנאי כשלא-יש דרבנו תם לרש"י אם אין לו פרשיות אחרים, וצריך עיון. עוד פתחתי בשם פרי"מגדים, דאם מצא רצונות וכו', והשטמתי תשובת יד-אלהיו שמוכר בכאר היטב, שבזמננו רבא של רש"י, ועוד עין בספר פ"ת מה שהקשה על זה. ולפי שדבריי-הפרי"מגדים מקשי ההכנה אמרתי להעתיקו פה, זה לשונו: אם מצא שלי"ד (שעות סופר, וצריך לומר גם-כן "או של-ראש") ורצונות בלא פרשיות, וספק שמא של רבנו תם, שפיר להניח פרשיות של רש"י ספק ספקא ורבא של רש"י ומעלין בקדש, ואנן בקיאין ורש"י עקר; ועבוד צריך עיון גם ברצונות מחל לקדש, והכין, עכ"ל. הנה מה שקטב "ספק ספקא" פשוט דשמא הם של רש"י ושמא של רבנו תם, אף דמשום זה השעם לבד הנה מתר להניחו גם לשל רבנו תם, או דשמא של שניהם אסור, דהספקות הם סותרות אהדדי, ולכן ס"ס: דרבא ואנן בקיאין ורש"י עקר, אף סוף דבריי נקלאים הם, דבעבוד אין שך שמא עבדן לשם תפלין דרש"י או דרבנו תם, דהלא העבוד הוא סתמא לשמה? ונראה לעניות דעתי דכוננו הוא, דלקמן בסימן לט סעיף ט איתא דאם לקח תפלין שלא מן הממחה בודק מהם ג' קציעות בחסר ונתר ודי בזה, ולא חישנין שמא עבד המוכרן שלא לשמן, דהכל בקיאין בזה; ולכן מסתפק הפרי"מגדים בענייננו, דלו יהי דהכל בקיאין בספרשיות צריך עבוד לשמה, הלא בעבוד הכתיב והרצונות אין נובל לאמר שהכל בקיאין עתה בזה, דהלא יש בזה בחילוק בין הפוסקים וכדלעיל בסימן לג, ואם-כן שמא אותו שנתאכר ממנו עשה הכתיב או הרצונות בלא עבוד לשמה, ואם-כן הוא מעלה עתה מחל לקדש בלי הזמנה מעלימא דעבוד; ומה דמתיר ההמכר לקח תפלין דמשמע אף עם רצונות, דווקא במוניהם שהיה ידוע אם צריך עבוד או לא, ואין הכי נמי דבזמננו אם לזקח ממי שאינו ממחה צריך לדרש מהמוכר אם היה בהכתיב ורצונות עבוד לשמה, מה שאין כן בענייננו דאנרי במציאה, וזה הנראה לעניות דעתי בכוננו. וקאמת צריך עיון גדול בזה בזמננו ברצונות הנמצאות, דשמא רק נשחרה לישמה ולא נשכרה לשמה, דהרבה יש שפקלין בזה ואלא כדן הוא, וכמו שבאר השו"ע בתשובה לעיל בסימן לג, ועין שם פמה שקטבנו שם, ומש"כ אם נודמן וכו', פמ"ג:

באר היטב

והפרשיות משל רש"י לרבנו תם או איפכא, דבריינעם חא"ח סימן ב וכ"כ הרדב"ו והרמ"ע סימן לו. ואם לא הניחם אדם מעולם עליו לשם מצות תפלין יוכל להחליפם. ואם התנה עליו מעקרא להחליפן כשיצדע לא מהני תנאי כיון שסדרם ע"פ דעת אהר ונהיחם אפלו פעם אחת לשם מצות תפלין לדעת ר"ת או רש"י אסור להחליפם אח"כ אפלו התנה עליהם מתחלה, דמקדש לחל לא מהני תנאי, דבריינעם חא"ח סימן ב. אם עשאו כיס התפלין מתחלה להניח בו שניהם שרי דהוי קאלו התנה, מ"א. רצונות שנמצאו ואינם יודעים אם הם של רש"י או של ר"ת, אם באותו מקום נוהגים להניח שני זוגות יניחו לאיזה שירצה, ואם הוא במקום שהרב מניחים של רש"י יניחם בשל רש"י, תשובת יד-אלהיו סימן ה:

(ב) צורת. כתב ב"ש דלמ"ד יעשה בראשה כמין ו"ו ולא י"וד, מ"א:

שאסור להניח שני זוגות תפלין יחד ממין אחד של רש"י או של רבנו תם משום כל חוסיף: [ב] צורת. עבה"ט. וכתב הבר"י בשם מהר"ם פ"ן תכ"ב בעל ג"פ בתשובותיו כ"י,

משנה ברורה

חל. וממילא דאסור להחליף הכיסים, וכל-שכן הכתיב והרצונות והפרשיות, משל רש"י לרבנו תם או איפכא. ואם לא הניחם אדם מעולם עליו לשם מצות תפלין, יוכל להחליפם²⁸. ואם הניחן אדם עליו אפלו פעם אחת לשם מצות תפלין, והיו מסדרין על-פי דעת אהר מהם, רבנו תם או רש"י, אסור להחליפן שוב אחר-כך; ואפלו אם התנה עליו מעקרא להחליפן כשיצדע, לא מהני, דמקדש לחל לא מהני תנאי²⁹ (אחרונים). כתב הפרי"מגדים, דאם מצא רצונות ואינו יודע אם הם של רש"י או של רבנו תם, יוכל להניחם לפרשיות של רש"י, דרבא מניחין של רש"י, ואנן סבירא לן גם-כן דרש"י עקר, ומעלין בקדש. ועין בכאר היטב ובבאור הלכה. ויש מן האחרונים שמקלין יותר, דלידן דסוברין דרש"י עקר וכנ"ל, יוכל להחליף ולטל רצונות משל רבנו תם לרש"י כשאין לו אחרת, אבל משל רש"י לרבנו תם אסור לטל בכל גווי. ואם נודמן שהוציא כיס של רבנו תם תחלה, יעבירם, כי לידן רש"י עקר ולא הוי בזה אין מעבירין על המצות, ואף-על-פי-כן לבתחלה יזהר שלא יבוא לקח³⁰. כחל-המועד אין להניח של רבנו תם³¹, ובתשעה באב למנהג יניחם הרוצה:

א (א) נהגו. על-פי הקבלה ביד סופרים, איש מפי איש (טור): (ב) במננן השיטין. וכן ושמא קבלה בידם בענין התחלת ראשי

השורות בשל"ד ובשל-ראש, כמבאר בטור ובבית-יוסף, וסופרים כהיום אין מדרקדן בתחלת ראשי השורות ומשנים כאשר יודמן להם³². והרוצה לדקדק, לא ימשך אותיות או יקצר הרבה כדי לכתב ראשי השורות, כי אין נוי לתפלין, אבל מעט רשאי³³ (פמ"ג): (ג) ואם שנה. בין בשל"ד ובין בשל-ראש³⁴. ואם אין לו לשל"ד רק קלף קצר וארץ שאין יכול לכתב עליו שבע שיטין אם לא שכתב פתיכה דקה מאד, נראה דטוב יותר לשנות מננן השיטין, עין במדרכי בהלכות קטנות סוף הלכות תפלין, והובא לעיל סימן לב, דבכלל "זה אלי ואנוהו" לכתב פתיכה גסה במקצת, שלא יהיו נמתקין מהרה. ובאמת אנו רואין בחוש דבכתיבות הדקות שרגילין איתו סופרים כהיום בעונותינו הרבים מצוי כמה וכמה לקוללים גם בתחלת פתיבתן, שלא נכתבו כדנין מחמת דקותן, וברבם חסר כמה וכמה תגין דשעטנ"ז ג"ץ שהוא מדינא דגמרא, ויש מהראשונים שמתמירין בזה אפלו בדיעבד³⁵. ואומר נפשו לא יקנה פרשיות בכותף תפלין, אם לא שיבדק אותם מתחלה היטב היטב וידע מי כתב הפרשיות, דפרשיות קאלו מצוי מאד דכותביהן הם עדין נערים³⁶ שלא ידעו כלל דיני פתיבת סת"ם:

א (א) בכתיבת. והוא הדין אם נשתנה האות מצורתה אחר הפתיכה על-ידי נקב"ו או קרע או שטטוש דפסול, וכדלעיל בסימן לב: (ב) צורת. אפלו